Sayı 3 • 2000

TÜRK KÜLTÜRÜ İNCELEMELERİ Dergisi

3

TİSAV

İstanbul 2000

ÜNLÜ EŞKIYA HEKİMOĞLU İBRAHİM İLE İLGİLİ YENİ BİLGİLER

Ayhan YÜKSEL[*]

ÖZET

Hekimoğlu İbrahim, Fatsa'nın Yassıtaş köyünden yoksul bir köylüdür. Hekimoğlu, 1900'lü yıllarda Gürcü Sefer Ağa'nın değirmeninde çalışmaktadır. Sefer Ağa'nın Fadime adında güzel ve narin bir kızı vardır. Bir gün Hekimoğlu, Fadime ile konuşurken Fadime'nin nişanlısı olarak bilinen Gürcü Beyi Seyyid Ağa'nın yeğeni Yusuf onları görür ve konuşmaya başka bir mana vererek Hekimoğlu'nu Seyyid Ağa'ya ihbar eder. Seyyid Ağa'nın evine çağrılan Hekimoğlu, burada kendisini vurmak isteyen Yusuf'u öldürünce dağa çıkmak zorunda kalır. Seyyid Ağa ile arasındaki husumet daha sonra etnik bir kavgaya dönüşür. Uzun süre dağlarda dolaşan Hekimoğlu, nihayet müfrezeler ve Dadyan Arslan'ın takibinden kurtulamayarak öldürülür. Halk tarafından Hekimoğlu'na ölümü üzerine bir de türkü yakılır.

Anahtar Kelimeler

Hekimoğlu İbrahim, Ordu, Fatsa, Eşkıya, Türk, Gürcü.

Hekimoğlu İbrahim, halk muhayyilesinde kahramanlık destanlarına, türkülere konu olmuş, "*eşkıya*" tiplemesine/tanımına Ordu-Fatsa yöresinden verilebilecek anlamlı bir örnektir.

Bugüne kadar Hekimoğlu hakkında yazılanlar bazen kulaktan dolma bilgilere, bazen de 1961 yılında Amerika'dan gönderildiği söylenilen bir resme dayanmakta, daha da ilginç olarak kendisine yakılan türküden yola çıkılarak hayali bir Hekimoğlu ortaya konulmaktadır. He-

---

[*] Araştırmacı-Yazar.

kimoğlu'na ideolojik amaçlı değişik kimlikler verilmeye çalışılması ise pek çok halk kahramanı için söz konusu olan bir tavırdır[1].

Bu incelemede Hekimoğlu İbrahim ile ilgili kısa biyografik bilgiler ele alınırken ilk defa kullanılan Osmanlı arşiv belgelerinin konuya çok değişik boyutlar kazandıran bilgilerine yer verilmektedir. Hekimoğlu'nun dağa çıkma sebebi hakkındaki resmî makamların düşünceleri, kanlı bir mücâdeleye dönüşen hadiselerin devlet ve halk tarafından ne şekilde görüldüğü, onun Hıristiyan olduğuna dair yerel makamların iddiaları, af talebinin getirdiği gelişmeleri ile Hekimoğlu'nun öldürülmesini ayrıntılarıyla ve kesinleşen tarihiyle birlikte aktaran bilgileri bunlar arasındadır.

Hekimoğlu İbrahim, Fatsa'nın Yassıtaş köyündendi. Yassıtaş köyü, yerli halkın yaşadığı bir Türk köyü idi. Bu ünlü eşkıya hakkında bir kitap yazmış olan Murat Sertoğlu'nun halk ağzından derlediği ve doğruluğu genel kabul gören bilgilerine göre Hekimoğlu İbrahim, Fatsa'da 1900'lü yıllarda 1293 (1876) harbi muhacirlerinden Gürcü Sefer Ağa'nın değirmeninde çalışır. Sefer Ağa'nın Fadime adında güzel ve narin bir kızı vardır. Bir gün Hekimoğlu ile Fadime konuşurken Fadime'nin nişanlısı olarak bilinen Gürcü beyi Seyyid Ağa'nın yeğeni Yusuf onları görür ve bu konuşmaya başka bir mana vererek Hekimoğlu'nu Seyyid Ağa'ya ihbar eder. Bu konuyu görüşmek için Seyyid Ağa'nın evine çağrılan Hekimoğlu, burada kendisini vurmak için silahına davranan Yusuf'u daha atik davranarak öldürür. Yeğeni öldürülen Seyyid Ağa'nın ve muhacirlerin kendisinden intikam alacağını bilen Hekimoğlu soluğu dağda alır. Dağa

[1] Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında bir tür halk kahramanı sayılan eşkıyalıklarıyla şöhret yapan isimlere bazı yazarlar tarafından devrimci bir kimlik verilerek işlendikleri görülür. Bu eserler içinde en ünlüsü Yaşar Kemal'in *İnce Memet* romanıdır. Kemal Tahir ise bu anlayışa karşı çıkarak eşkıyanın hırsızdan ayrılmasının, hele ona devrimci bir tavır verilmesinin doğru olmadığını savunmuştur. Bu görüşle yazdığı *Rahmet Yolları Kesti* isimli eseri bu açıdan tartışmalara sebep olmuştur. Bk. "Eşkıya ve Eşkıyalık", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* (=*TDEA*), III, 113; Bu bakış açısı Hekimoğlu için de söz konusudur. Hekimoğlu, ağadan toprak istemiş, ağa bunu reddedince aralarında bir kavga başlamış, Hekimoğlu ağayı "kazma küpüsü" ile, yani kazma sapı ile dövmüş ve sonra da dağa çıkmıştır. Bk. Salih Turhan-Kubilay Dökmetaş-Levent Çelik, *Notalarıyla Türkülerimiz ve Hikayeleri*, Ankara 1966, s. 145-146; Ayrıca bk. "Hekimoğlu Derler Benim Aslıma", *Kafkasya Yazıları*, sayı: 6 (İlkbahar 1999), s. 61-63.

çıktıktan sonra kendisine yeğenleri Büyük ve Küçük Mehmet ile çocukluk arkadaşı Gedik Halil katılır[2].

Bir süre sonra Gürcü Seyyid Ağa ile Hekimoğlu'nun kan davası etnik bir kavgaya dönüştü. Ünye ahalisinden müderris Yusuf ve on beş imzalı 2 Kanûn-ı evvel 1324 (15 Aralık 1908) tarihli, Dahiliye Nezâreti'ne çekilen telgraf nâmede Hekimoğlu'nun şekaveti yüzünden Gürcüler'le Türkler arasında meydana gelebilecek bir kanlı çarpışma tehlikesinden bahsedilmekteydi[3]. Böylece Hekimoğlu, Gürcü muhacirlerin hasmı durumuna geldi, Gürcüler'e karşı Türkler'i kollayan ve koruyan bir kişi olarak tanındı[4].

Hekimoğlu, kendisini ele geçirmeye çalışan muhacirlerden Tahmasoğlu Hulûsi Ağa'yı da bir çatışma sırasında adeta kendisiyle bütünleşen *"aynalı martiniyle"* tek kurşunla vurarak öldürünce daha da ünlendi.

Seyyid Ağa'nın yeğenini öldüren Hekimoğlu'nun muhacirlerin baskısıyla jandarma ve gönüllüler tarafından takibine çıkıldı ve tenkiline çalışıldı. Ancak, Hekimoğlu kendisini ele geçirmeye çalışan kuvvetleri epeyce meşgul ederek kendisini yakalatmamayı uzun süre başardı. Yine genel kabul gören görüşlere göre bunun da sebebi Hekimoğlu'nun ırza,

---

[2] Hekimoğlu'nun hayatıyla ilgili kısa bilgiler Murat Sertoğlu'nun "*Kahramanlar Kahramanı Hekimoğlu*, İstanbul 1983" kitabından özetlenmiştir; Mehmet Bayrak ise Hekimoğlu hakkında ayrıca şu bilgilere yer vermektedir: Yörede sözü geçen bir Gürcü beyi vardır. Bu Gürcü beyi Ayşe adında güzel ve narin bir kızla sözlüdür. Kız, Gürcü beyini sevmemiş, Hekimoğlu'na gönül vermiştir. Bunu duyan bey Hekimoğlu'na düşman olmuş ve Hekimoğlu'nu hesaplaşmaya çağırmıştır. Buluşma yerinde Hekimoğlu ile beyin adamları arasında çıkan çatışmadan Hekimoğlu çemberi yararak kurtulmuş, sonunda da Mehmet adlı iki amca oğlunu yanına alarak dağa çıkmıştır. Çıkış o çıkıştır ve Hekimoğlu artık dağlardadır. (*Eşkıyalık ve Eşkıya Türküleri*, Ankara 1985, s. 173-175).

[3] BOA, Dahiliye Nezâreti-İdare (=*DH. İD*), nr. 124-3/13, lef. 2. Telgrafta imzası bulunan diğer şahıslar şunlardı: Çavuldur Kadı-zâde Hakkı, Karaman Ağa-zâde Rahmi, Mahir Efendi-zâde Halid, Feyzullah Efendi-zâde Rüşdi, Gazi-zâde Şükrü, Hazinedâr-zâde Âsaf, Kadı-zâde Sırrı, Celâl Efendi-zâde Haşim, Müfti-zâde Remzi, Sogomoparyan, Kaklidisi, Lefteryaris, Ohosinoryan, Hacı Hasan-zâde İbrahim, Uzun Hacı-zâde Osman.

[4] BOA, Dahiliye Nezâreti- Mütenevvia (=*DH. MTV*), nr. 55/48, lef. 4.

namusa çok düşkün, ahlaklı bir kimse olması, bir de kendisine yardım eden ve barınma imkanı veren Türk köylerinin bulunmasıydı[5].

Belgelere göre "*Senelerden beri Trabzon ve Sivas vilayetleri dâhilinde dolaşarak hükûmeti ara sıra işgâl ve ahâlîyi dûçâr-ı havf eden*" ve bir türlü ele geçirilemeyen Hekimoğlu İbrahim, hükümetten af talebinde bulundu. Sivas valisi Nâzım, Tokat mutasarrıflığına atfen, bu konuda Dâhiliye Nezâreti'ne çektiği 5 Teşrîn-i sânî 1325 (18 Kasım 1909) tarihli telgrafta Hekimoğlu'nun, Ünyeli bir şahıs aracılığıyla Niksar Kaymakamlığı ile Redîf Binbaşılığı'na bir "*varaka*" gönderdiğini ve vilayet dahilinde bulunan kaza kaymakamlıklarından birine teslim olmak arzusunda olduğunu bildiriyor, "*hukûk-ı şahsiyye*" saklı kalmak isteğiyle birlikte, Hekimoğlu'na teminat verilerek af isteğinin kabulünün uygun olacağını belirtiyordu[6].

Sivas Vilayeti'nden alınan telgraf üzerine Dâhiliye Nezâreti'nden Sâdaret'e 9 Teşrîn-i sânî 1325 (22 Kasım 1909) tarihli bir arz gönderilerek "*şakî-i şehîr*" yani meşhur eşkıya Hekimoğlu İbrahim'in af isteğinin kabulünün uygun olacağı bildirildi ve yapılacak işlem için talimat istenildi[7].

1910 yılına gelindiğinde de Ordu, Fatsa ve Ünye kazalarında kargaşanın ve bir bakıma anarşinin en üst düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Muhacir Gürcüler'le, "*ahâlî-yi kadîme*"olarak nitelendirilen Türkler ara-

---

[5] Eşkıya, genellikle sarp dağlarda yuvalanırdı. Bu durumda belli bir gücün desteğine ihtiyaç duyulurdu. Zira, yiyecek temini, haber alma, lojistik destek gibi uzun süreli faaliyetleri için bu gerekliydi. Kendilerine bazen köylüler, bazen de bulundukları yörenin zengin ağası yardımcı olur ve bunlar "*yatak*" adıyla anılırdı. Yatağı olmayan eşkıyanın uzun müddet barınması mümkün değildi. Ehl-i örfün halkı ezdiğini gören eşkıya zulmünü daha arttırırdı. İki ateş arasında kalan köylü tehlikenin daha çok geldiği eşkıya tarafına meylederdi. Böylece birçok eşkıya grubu taşrada köy ağaları, şehirlerde ise zabit ve idarecilerle iş birliği içine girerdi. Halk eşkıyaya para, yiyecek ve barınak vermek zorunda kalırdı. Osmanlı döneminde eşkıyaya yardım ve yataklık yapan halk "*nezir akçesi*"ne bağlanarak para cezasına çarptırılabilirdi. Bk. Mücteba İlgürel, "Osmanlılar'da Eşkıyalık Hareketleri", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi* (=*DİA*), XI, 467-468.

[6] BOA, Dahiliye Nezâreti-Muhâberât-ı Umûmiye İdâresi (= *DH. MUİ*), nr. 36-2/29, lef. 3.

[7] BOA, *DH. MUİ*. nr. 36-2/29, lef. 4.

sında kavga şiddetlenerek devam etmekteydi. Asayişsizliğin hüküm sürdüğü bu kazalardaki durumu bizzat takip ve alınacak tedbirleri yerinde tespit etmek için vali bu yöreye gitmiştir. Yörede incelemede bulunan Trabzon valisi Mustafa, yerinde tespit ettiği hususları Fatsa'dan çektiği 4 Kanûn-ı sânî 1325 (17 Ocak 1910) tarihli bir telgrafla Dahiliye Nezâreti'ne rapor etti. Trabzon valisine göre, Ordu, Fatsa, Ünye ve Niksar kazalarında iskân edilen Kafkasya Gürcüler'i, eski yurtlarındaki huylarını, yaşama tarzlarını, adet ve ananelerini aynen devam ettirmekte, adam öldürme, mal gasp etme, meskene tecavüz gibi suçları burada da işlemekte; etrafa tecavüzleri gittikçe artmaktaydı. Türkler'e karşı eskiden beri yaptıkları sataşmaların sona ermediği cinayet defterlerinin tetkikinden de anlaşılmaktaydı. Gürcüler'den cinayet işleyenler etnik duygularla komşu kazalara yerleşen Gürcüler tarafından da himaye görmekte, kendilerine yardım edilmekteydi. Bu nedenle, Ordu, Fatsa ve Niksar kazalarında tedbir olarak lüzûmu halinde *"Çeteler Kanûnu"*nun uygulanması gerekmekteydi[8]. Ancak, Trabzon valisinin bu raporundaki isteği Dâhiliye Nezâreti'nin 7 Kanûn-ı sânî 1325 (20 Ocak 1910) tarihli telgraf müsveddesine göre, *"Çeteler Kanûnu"*nun her vilayette uygulanmasının memlekette asayişin olmadığı anlamına geleceği görüşü dile getirildi ve Ordu, Fatsa ve Niksar kazalarında da uygulanması talebi *"mezkûr kanûnun oraca tatbîkini icâb edecek ihtiyâc-ı hakîkî mevcûd olmadığı"* gerekçesiyle kabul görmedi[9].

Samsun ve Trabzon valisi Mustafa imzalı, Dâhiliye Nezâreti'ne çekilen 8 Kanûn-ı sânî 1325 (21 Ocak 1910) tarihli telgrafta, diğer eşkıyaların[10] yanında yine söz konusu olan Hekimoğlu İbrahim'di ve Sivas vilayetine bir yazı yazılarak müfrezelerin *"meşâhir-i eşkıyadan"* Hekimoğlu ve avenesinin takibine çıkarıldığı bildiriliyor, Fatsa'da Adliye teşkilatının henüz tam anlamıyla teşekkül etmediği ve işlerin yetkileri sınırlı hakim ve müstantik elinde kalmış olması sebebiyle, Adliye teşkilatının bir an

---

[8] BOA, *DH. MUİ.* nr. 17-4/3, lef. 2.

[9] BOA, *DH. MUİ.* nr. 17-4/3, lef. 1.

[10] 1910'lu yıllarda Fatsa'da yakalanan eşkıyalar arasında Batak Mehmed, kayınbiraderi İbrahim, Karakaşoğlu Ahmed, Pelidoğlu Salih'in isimleri geçmektedir. (BOA, *DH. MUİ.* nr. 17-4/11, lef. 2).

evvel tam anlamıyla icraat yapar hale getirilmesi gerektiğine işaret ediliyordu[11].

Hekimoğlu İbrahim'in af talebinin Sivas Vilayeti idarecilerinin gündeminden hiç düşmediği anlaşılmaktadır. Sivas valisi tarafından Dahiliye Nezâreti'ne çekilen ve Hekimoğlu'nun af isteğinin bildirildiği telgraftan yedi ay sonra Sivas vali vekili Şûrâ-yi Devlet Riyâseti'ne 7 Mayıs 1326 (20 Mayıs 1910) tarihli bir mektup göndermiştir. Burada Hekimoğlu'nun Gürcüler'le arasında meydana gelen soğukluk yüzünden dağlara çıkmış olduğu, bir takım Gürcü eşkıyasının sataşmasından rahatsız olan yerli ahali tarafından bu nedenle korunduğu ve takip müfrezelerine izinin gösterilmediği, bunun için de takiplerden bir netice alınamadığı belirtiliyor, af kabul edilmediği takdirde Hekimoğlu'nun Trabzon ve Sivas vilayetlerine bağlı köylerde dolaşacağı, peşinde dolaşan Gürcü eşkıyasının da köylerdeki ahaliyi huzursuz edeceği ve zarar vereceği belirtiliyor, "*olunacak mu'amelenin emr u iş'ârı*" bekleniyordu[12]. Özellikle Niksar ve çevresinde dolaştığı ve asayişi ihlâl ettiği için Hekimoğlu'nun af edilmesi konusunda ısrarlı olan ve konunun takipçisi görünen Sivas vilayeti, vali Mehmed Emîn imzasıyla bu defa 24 Mayıs 1326 (6 Haziran 1910) tarihinde Dâhiliye Nezâreti'ne şifreli bir yazı gönderdi. Bu şifrede de yine Hekimoğlu'nun Gürcü eşkıyasının sataşmasından rahatsız olan yerli ahali tarafından korunduğu bildiriliyor, başkaları tarafından "*icrâ-yi şekâvet*" edilerek yapılan kötülüklerin Hekimoğlu'nun üzerine atılacağına dikkat çekiliyor, bu yüzden de ahalinin bundan zarar göreceği belirtiliyordu. Vali Mehmed Emîn Tokat'taki incelemeleri sırasında bu bilgilere ulaşmış ve bunun önlenmesi için Hekimoğlu'nun "*emniyet-i memleket ve ahâlî nâmına afvı muvâfık-ı mizâc-ı maslahat*" olacağını yazıyordu[13]. Ardından Dahiliye Nezâreti de Hekimoğlu'nun affı konusunu 27 Mayıs 1326 (9 Haziran 1910) tarihli arz ile Sâdaret makamından tekrar sormuştur[14].

---

[11] BOA, *DH. MUİ.* nr. 17-4/11, lef. 3.

[12] BOA, *DH. MUİ.* nr. 36-2/29, lef. 11.

[13] BOA, *DH. MUİ.* nr. 36-2/29, lef. 8.

[14] BOA, *DH. MUİ.* nr. 36-2/29, lef. 7.

Nihayet, Hekimoğlu'nun affıyla ilgili olarak beklenen Şûrâ-yi Devlet kararı ortaya çıktı ve Şûrâ-yi Devlet Reîsi'nin imzasıyla, 2 Haziran 1326 (15 Haziran 1910) tarihinde Dâhiliye Nezâreti'ne bildirildi. Buna göre, karar için önce Mülkiye Dairesi'nde Sivas Vilayeti'nden alınan tezkire müzakere edilmiş, tezkirede affa esas teşkil edecek izahat bulunmadığı hükmüne varılmış, daha da önemlisi affın kabulü halinde emsaline bir bakıma kötü örnek teşkil edeceği, "*sû'-i sirâyeti mûceb*" gerekçesiyle Hekimoğlu İbrahim'in af talebi kabul edilmemişti[15]. Şûrâ-yi Devlet'in bu kararı, Dâhiliye Nezâreti'nden Sivas Vilayeti'ne 5 Haziran 1326 (18 Haziran 1910) tarihli tahrirat müsveddesinde de belirtilmektedir[16].

Hekimoğlu'nu takibe çıkanlardan birisi de Niksar Jandarma Bölük Kumandanlığı'nda görevli Hacı Nuri Çavuş'tu. Hacı Nuri Çavuş hakkında Hekimoğlu'nu takip için gittiği köylerde "*devr-i istibdâdda*" olduğu gibi halka zulüm ettiği, halktan içmek için içki istediği, ambarları boşalttığı şeklinde şikayetler de yer almaktaydı. Halk, "*eşkıyalardan zor ile, vicdansız me'mûrlardan resmen zulüm görmekle artık tahammülsüz hale geldik*" demekteydiler[17]. Ancak, Hacı Nuri Çavuş hakkındaki bu iddiayı hükümet kabul etmemiştir. Olaya bu cepheden bakıldığında Hacı Nuri Çavuş ve maiyetindekiler kanun dışı bir harekette bulunmamakta idiler. Bir görüşe göre böyle bir dedikodu ve şikayet Hekimoğlu'nu korumak, takibi amacından saptırmak için metropolit vekili Hanyeri Papazı Yorgi Efendi'nin kandırmasıyla Kıllıgeriş Papazı Konstantin ve Dirama Efendiler tarafından çıkarılmaktaydı. Rum tebaasından köylüler bu yüzden metropolitin kışkırtmasıyla Hacı Nuri Çavuş'u şikayet eden dilekçeler vermekteydiler[18].

---

[15] BOA, *DH. MUİ.* nr. 36-2/29, lef. 12. Kararda "*...istîmânın adem-i kabûlü halinde Sivas ve Trabzon vilayetlerine merbût karyelerde dolaşacağı cihetle merkûm ile pîşinde bulunan Gürcî eşkıyasının ahâlîyi izrâr ve hükûmeti işgal edeceği gösterilmiş ise de merkûmun kabûl-i istîmânı emsâline sû'-i sirâyeti mûceb olacağı melhûz bulunmuş olduğundan vesâit-i hükûmetin sûret-i müessirede tatbîk ve îfâsıyla emr-i istîsâli zımnında valî-i lâhika tebligât icrâsı husûsunun savb-ı âlîlerine iş'âr ifâde kılınmış ve evrâk-ı mezkûre leffen irsâl kılınmış olmağla ifâ-yi muktezâsına himem-i aliyye-i nezâret-penâhîleri masrûf buyrulmak bâbında emr ü fermân hâzret-i men lehü'l-emrindir*" denilmektedir.

[16] BOA, *DH. MUİ.* nr. 36-2/29, lef. 10.

[17] BOA, *DH. MTV.* nr. 22-1/55, lef. 4.

[18] BOA, *DH. MTV.* nr. 22-1/51, lef. 5.

Asıl önemlisi, Niksar kaymakamlığı tarafından Hekimoğlu hakkında çok önemli bir ithamda bulunulmuştu: Bu da Hekimoğlu'nun tenassur ettiği, yani din değiştirerek hıristiyan olduğu iddiasıdır. Bu ihbar, Niksar Kaymakamlığı'nın 9 Teşrîn-i sânî 1327 (22 Kasım 1911) tarihli telgrafıyla hükümet merkezine bildirilmiştir. Telgrafta Hekimoğlu'nun tenassur edip Hacı Nikola ismini aldığının takibe çıkan müfreze tarafından ele geçirilen evrakın tetkikinden anlaşıldığı bildirilmektedir. Hekimoğlu'nun ailesinin Kıllıgeriş köyünde muhafaza edildiği, eşyasının da köy papazının ve diğer hanelerden çıkarıldığı, Hekimoğlu'nun bir köylüden takas yoluyla aldığı bir atın da metropolit tarafından satın alındığına değinilmektedir. Yine telgrafa göre Hekimoğlu'nu ele vermemek için her türlü yalan ve iftiraya başvuran Kıllıgeriş köyünde Hekimoğlu'nun beş nüfustan ibaret ailesi de ikamet etmektedir ve Hekimoğlu'nun bir hayli hayvan ve eşyası müfreze tarafından bulundukları evlerden çıkarılmıştır.

Hekimoğlu'nun din değiştirdiği iddiası hakkında bir yorum yapılamamakla birlikte Gürcülerden ve hükümet kuvvetlerinden saklanmak için bir Rum köyü olan Kıllıgeriş'te davranışlarını bu yönde ortaya koyduğu düşünülebilir.

Daha sonra Hekimoğlu'nun izini sürme işinde olay farklı bir boyuta taşınmıştır. Takipten bir netice alamayan hükümetin, Hekimoğlu'nu ortadan kaldırmak için mahkûmlardan bir tetikçi bulduğu anlaşılmaktadır. Belgeye göre bulunan tetikçi şayet başarılı olursa, yani Hekimoğlu'nu öldürürse kamu hukuku dolayısıyla aldığı cezadan af edilecekti. Hekimoğlu'nun bu şartlar dahilinde ortadan kaldırılması için Trabzon valisi Mehmed Ali imzasıyla Dahiliye Nezâreti'ne 28 Mart 1329 (10 Nisan 1913) tarihli şifreli bir telgraf çekildi. Bu telgrafta aynen şöyle denilmekteydi:

> *"Erbâb-ı cürm-i cinâyetten olup Sivas, Trabzon, Samsun sancakları dahilinde pek çok ef'âl-i şekavet-kârane irtikâp eden ve senelerden beri ta'kîp edildiği halde der-dest edilemeyen Fatsalı Hekimoğlu nâm şerîrin izâle-i vücûdu içün adem-i mahsûs bulunmuş ise de husûl-i muvaffakiyyât halinde hukûk-ı umûmiyyeden afv edilmek üzere te'mîn edilmesi lâzım geleceği Jandarma Alay Kumandanlığı'ndan ifâde olunmağla icrâ-yi îcâbı ile neticesinin emr ü iş'ârı ma'rûzdur"*[19].

[19] BOA, *DH.H.* nr. 68/21, lef. 2.

Dahiliye Nezâreti, Trabzon vilayetinden aldığı bu şifreli telgraf üzerine 30 Mart 1329 (12 Nisan 1913)'da Adliye Nezareti'ne gizli ve acele kaydıyla yazı yazmış ve görüş istemiştir. Ancak, bu konuda ne tür cevap alındığı ve ne yapıldığı hakkında bir bilgiye sahip değiliz[20].

Bu zamana kadar yayınlanan bütün çalışmalarda Hekimoğlu'nun 1910 yılında arkadaşı Alanlı Osman ile birlikte vurulduğu yazılmakta, kaynak olarak da o yıllarda Fatsa'da bulunan Yunanistanlı misyoner Jan tarafından çekilen ve Fatsa belediyesine gönderilen fotoğraf gösterilmekte ise de yayınladığımız belgeler Hekimoğlu'nun bu yıllarda yaşadığını açıkça göstermektedir. Murat Sertoğlu'na göre Hekimoğlu, yeğenlerinin vurulduğu Korgan'ın Tepealan köyünde arkadaşı Gedik Halil ile birlikte muhtarın ihbarı üzerine takip müfrezesi ve kendilerine katılan Gürcü Dadyan Arslan[21] ve Tahmasoğlu Yusuf tarafından çıkan çatışmada öldürülmüştür[22]. Osmanlı arşiv belgeleri bu sayılan rivayetlerin doğru olmadığını, Hekimoğlu'nun asıl öldürülüş şeklini ve tarihini ortaya koymaktadır.

İlk kez burada yayınlanan, Canik mutasarrıfı Necmî imzasıyla Dahiliye Nezâreti'ne çekilmiş 14 Nisan 1329 (27 Nisan 1913) tarihli telgrafa göre, Hekimoğlu 13 Nisan 1329 (26 Nisan 1913) gecesi sekiz saat süren bir çarpışma sonunda kendi köyü olan Yassıtaş'ta vurularak öldürülmüştür. Canik mutasarrıfı Necmî, Hekimoğlu'nun ölü olarak ele geçirilişini şöyle bildirmektedir:

---

[20] BOA, *DH.H.* nr. 68/21, lef. 1.

[21] Trabzon valisi Mustafa imzalı 6 Nisan 1325 (19 Nisan 1909) tarihli, Dahiliye Nezaretine çekilen telgrafta Dadyan Arslan "*âsâyiş-i mahalliyeyi ihlâl edenlerden*" biri olarak gösterilmektedir. (BOA, *DH.MUİ.* nr. 17-4/11, lef. 4).

[22] M. Sertoğlu, *aynı eser*, s. 142; M. Bayrak, kaynak göstermeden Hekimoğlu'nun amca oğlunun öldürüldüğü Çitlice köyünde vurulduğunu yazıyor. Bayrak'a göre Hekimoğlu Çitlice köyünde muhtarın evine gidiyor. Muhtar, Hekimoğlu'ndan yana görünüyor ise de gerçekte beyin adamıdır ve onunla işbirliği içindedir. Nitekim, adamlarından biri aracılığıyla ihbarda bulunuyor ve Hekimoğlu muhtarın oyunu yüzünden jandarmalar tarafından kıstırılıyor. Büyük bir çatışma çıkıyor ve Hekimoğlu bir rivayete göre çemberi yarıyorsa da fazla uzaklaşamadan aldığı yara lar yüzünden ölüyor. Bir başka rivayete göre ise Hekimoğlu, Ordu'ya kadar gelebiliyorsa da karnından aldığı yaralar yüzünden burada ölüyor. Türküde Çitlice muhtarından "*Çitlice muhtarı puşttur pezevenk/Hekimoğlu geliyor narinim uçkur çözerek*" diye söz edilmektedir (M. Bayrak, *aynı eser*, s. 174).

"Niksar, Fatsa, Ordu kazâları dâhilinde icrâ-yi şekâvet-i vahşiyyât ederek bu hâvali sekenesini bîzâr eden ve iki seneden beri Tokad ve Fatsa müfrezeleri tarafından ta'kîp edilmekte bulunan şakî Hekimoğlu nâm şerîrin üç gün evvel hânesine gelerek ihtifâ eylemekte olduğu haber alınmasıyla kuvve-i ta'kîbiyye tarafından abluka edilerek gece sekiz saat devam eden müsâdemede şakî'-i merkûm ile avenesinden birinin maktûlen der-dest edildiği ve diğer rüfâkasının da şiddetle ta'kîp edilmekte bulunduğu Fatsa Kaim-makamlığından iş'âr olmağla berâ-yi ma'lûmat ma'rûzdur"[23].

Belgede Hekimoğlu'nun yanında ölü olarak ele geçenin Alanlı Osman mı, ya da Gedik Halil mi olduğuna dair bilgi bulunmamaktadır. Fakat, Hekimoğlu'nun tenkilinde bulunanların Jandarma Süvari Müfreze Kumandanı Şâkir Onbaşı ile dokuz nefer olduğu yazılıdır. Üç ayı aşkın bir zamandan beri müfrezeye kılavuzluk ederek Hekimoğlu'nun ele geçirilmesinde hizmetleri görülenler ise Fatsa'nın Sâca[24] köyünden Keşişoğulları'ndan Todor ve Yorika isimli iki şahıstır. Canik mutasarrıflığı, Fatsa kaymakamlığının teklifi üzerine Hekimoğlu'nu ölü ele geçiren Şâkir Onbaşı ve dokuz nefer ile kılavuzluk yapan Todor ve Yorika'nın münasip bir miktar para ile taltifini Dahiliye Nezâreti'nden talep etmiştir[25].

Uzun yıllar Fatsa, Ordu, Tokat, Niksar, Samsun dağlarında hüküm süren, halk arasında mertliği, yiğitliği ve yardımseverliğiyle şöhret yapan, yöre halkı *"ahâlî-yi kadîme"* tarafından sevilen Hekimoğlu'nun vurularak öldürülmesi üzerine bir türkü yakılmış ve yakılan türkü dilden dile söylenerek bugüne kadar gelmiş ve radyo repertuarına da girmiştir[26].

---

[23] BOA, *DH. MTV*, nr. 55/48, lef. 2.

[24] Metinde Sâca olarak geçen bu köy bugün de varolan Sayaca köyü olmalıdır. (*BOA, DH. MTV*, nr. 55/48, lef. 5).

[25] BOA, *DH. MTV.* nr. 55/48, lef. 1,3, 4, 5.

[26] Ümit Tokcan'ın Kadir İnanır'dan derlediği Hekimoğlu türküsünü, Tuncer İnan notaya almıştır. (TRT Repertuar no. 110).

Hekimoğlu Türküsünden

Hekimoğlu dediğin bir küçük uşak
Bir o yandan bir bu yana sırmalı fişek

Hekimoğlu'nun anası o kanlı karı
Eridi kalmadı dağların karı

Hekimoğlu derler benim aslıma
Aynalı martin yaptırdım kendi nefsime

Bohça ağaç dibinde kaymak yedin mi
Hulûsi'yi vuran Hekimoğlu odur dedin mi

Gelme Hulûsi gelme vururum seni
Al kanlar içinde koyarım seni

Evlerinin önü arpa sergisi
Hekimoğlu İbrahim ayva sarısı

Konaklar yaptırdım mermer direkli
Hekimoğlu İbrahim aslan yürekli

Konaklar yaptırdım döşedemedim
Dadyan Arslan ile baş edemedim

Aynalı martinimiz Gürcü seçmesin
Muhacir milleti burdan geçmesin

Ünye Fatsa arası Ordu kuruldu
Hekimoğlu İbrahim o da vuruldu

"NEW FINDINGS ON THE FAMOUS BANDIT HEKIMOGLU IBRAHIM"

Abstract

Hekimoglu Ibrahim was a poor villager from Yassitas village of Fatsa. During the 1900s he worked at the mill of Georgian Sefer Aga. He had a pretty and courteous daughter named Fadime. Once when he was talking to his daughter, her expected fiance Yusuf, a cousin of Seyyid Aga, them. Interpreting this talk in a nasty way he denounced Hekimoglu. As he was invited to the house of Seyyid Aga, Hekimoglu killed Yusuf who planned to kill him. Upon this he had to flee to the mountains. The skirmish between Hekimoglu and Seyyid Aga turned into an ethnic struggle. Having spent a long time in the mountains, finally Hekimoglu failed to escape from the troops and Dadyan Arslan's pursuit, and got killed. On the death of Hekimoglu, people composed a song of sorrow.

Keywords

Hekimoglu İbrahim, Ordu, Fatsa, bandit, Turk, Georgian